

PARLAMENTARISM JA FAŠISM

N. MAIM

SUMMARY:

PARLIAMENTARISM AND FASCISM

TARTU 1929

K. Mattiesen, Tartu.

Parlamentarism on alati palju ja teravat arvustust esile kutsunud; viimastel aegadel on aga üksikutes riikides parlamentarismi ära kaotamise poole pöördutud, püüdega paremat valitsemisviisi asemele tuua. Nii on kaasaegses poliitilises elus parlamentarismi ja fašismi teineteisele vastuseadmist märgata: esimeses on näha kõigekülgselt väljakujunenud valitsemissüsteemi, kuna teine on eeskätt viimase eitamine, kui katse riigile poliitilist korraldust anda, mis põhjenuks ümberpööratud alustel¹⁾ kui parlamentaarne süsteem.

1

Mõlemate valitsemisviiside eeltingimuseks meie-aegses riigis on tegelik võimatus riikide suuruse tõttu võimuteostamist rahva poolt otsekoheselt sisse seada, nii et üldiseks poliitiliseks vormiks kaasaegses Euroopas on saanud esinduslik riigikord, s. o. niisugune, kus rahvaesindajad rahva asemel võimu teostavad.

Maksev riigiõigus annab rahvaesindajale kätte täielise õigusliku rippumatuse valijatest, nähes rahvaesindajas terve rahva tahteavaldajat, kes siin toimib ja otsustab ilma juhtnõõrita, oma arusaamise järele²⁾. Üksik kodanik on nende rippumatute rahvaesindajate lihtne valija: ta teostab ainult funktsiooni, kui ta oma hääle sellele või teisele kandidaadile annab, ilma et ta kunagi otsekoheselt võiks määrata valitud rahvaesindaja tegevust ja otsustamist.

1) See tuleb muu seas nähtavale vaates, mis on fašismile omane sotsiaalsete klasside kohta. Kuna parlamentarismi seisukohalt klassid on erakondlike gruppide sotsiaalne alus, sellepärast midagi paratamata ühiselus, eitab fašism nii klasse kui erakondi, nähes poliitilises võitluses ainult andekate isikute vastastikust võistlust (v. Rossoni, E.: *Le mouvement syndical fasciste* — *L'Europe Nouvelle*, 6 octobre 1923.)

2) Seesugune vaade rahvaesindaja vaba otsustamise õiguse peale leiab väljenduse ka põhiseadustes, nagu näiteks Eesti Vabariigi põhiseaduse § 45-s.

Valimisõigus on saanud praegu iga täisealise kodaniku isiklikuks õiguseks, nii et suurtes riikides, kus läbistikku umbes 100 000 valija peale üks rahvaesindaja tuleb, valija ja valitava vahel iga isiklik side on kadunud, valimine ise aga võimatuks osutuks, kui mitte erakondlikud korraldused poleks vahe-
talitajaiks.

Sel viisil on individuaalsel valimisel põhjenev kaasaegne esinduslik kord kujunenud tegelikult riikides erakondade¹⁾ valitsemiskorraks.

Tähele panna on sealjuures ikka, et võimu valdamist püüavad enda kätte kaks või rohkem erakonda, kusjuures see arv tõuseb mõnikord üle iga piiri: näiteks, Saksamaal esinesid 1924. a. riigipäeva valimistel 25 gruppi oma nimekirjadega, saadikukohti said siiski 11²⁾; veel kirjumad lood on olemas aga Lätis, kus valimistel Asutavasse Kogusse esinesid 25 gruppi 57 kandidaatide-nimekirjaga, esimesse saeimasse — 31 gruppi 88 nimekirjaga, ja teise, 1925. a. — 43 gruppi 141 nimekirjaga; kohti said saeimas viimasel korral 25 gruppi³⁾. Erakondade rohkust, kuigi ehk vähemal määral, on leida ka teistes riikides.

Esinduslik kord algas paari sajandi eest Inglismaal kahe erakonna valitsemise kujul, ja on nüüd, meie päevil, jõudnud siis Euroopa mõnedes maades kuni kahekümne erakonna valitsemiseni. Vaidlemata on kaasaegse Euroopa elu mitmekesisem, kui ta võis olla 18. sajandil, ja loomulikult loob huvide, püüete, arvamiste rohkus vastavalt ka suurema arvu erakondi; ometi seda arvu absoluutselt võttes peab teda arvama ühiskonnale päris hädaohtlikuks: kui 18. sajandist keegi poliitiline kirjanik, näiteks Montesquieu, võiks kuulda meie aja erakondade arvu väikeses riigis, nagu seda on Läti, ta järeldaks küll, et sel tingimusel on riiklik elu võimatu, et seal on maad võtnud lausa anarhia. Ja siiski, erakondade rohkus on loogiline tagajärg valimiskorra individualistlikust põhimõttest, mille järele iga kodanik on valija

1) Erakonnad on ühiselus poliitilised kujunemised; muidugi seisavad nende taga sotsiaalsed tegurid, majanduslikud kihid ja jõud, ja sellepärast on erakonnad kindlate huvide väljendajad, nii et sisuliselt pakub riiklus enesest teatud huvide ühtimist kui massieluga kaasas käivat tarvidust.

2) Statistisches Jahrbuch für das Deutsche Reich, 1927, S. 498—499.

3) Latvijas Republikas Saeimas Vēlēšanas, 1925 (Bureau de Statistique de l'Etat. — Elections à la Saeima de la République Lettonne en 1925), Rīga, 1926, p. 9—11.

ja igaüks võib omal soovil kandideerida; muidugi peab iga kandidaat siis enesele erakonna soetama, et õnnelikult valituks saada.

Ometi ei ole erakondade rohkus suutnud just veel kõigis riikides, kus esinduslik kord olemas, lausa anarhiat vallandada, sest meie ajal on võimu korraldamise ja teostamise tehnika niivõrt arenenud, et hulga erakondade toimimisel siiski võimalik on ühist riigivõimu kujundada.

2

Erakondade suhted võimu teostamisel võivad olla kahte moodu: kas mitme erakonna koostegevus või aga ühe erakonna ainuvõim.

Erakondade koostegevus ongi parlamentarism laiemas mõttes.

See, mis on oluline erakondadele kui poliitilistele teguritele: võimupüüd, avaldub ka parlamentarismi puhul, kuid iga erakond loobub siin lõpp-eesmärgist, tervet võimu enese kätte koguda, leppides ainult võimust osavõttega ühel või teisel määral.

Erakondade võimupüüded seatakse sel korral õiguslikesse raamesse, milles nad kõik üheväärilistena esinevad: iga isik on takistamata vaba oma poliitilist meelsust määrama, seda avaldama sõnas ja kirjas, ja enesele poolehoidjaid otsima. Seega luuakse n. n. poliitilise vabaduse õhkkond, mis tähendab poliitilist sallivust, füüsilise vägivalda kõrvaldamist politikast, rahuliku sisemist poliitilist võitlust.

Kuigi erakonnad otsivad enestele jõudu ja mõju sellest toetusest, mis neil on rahva seas, koondub siiski lähem võitlus nende vahel parlamenti, kus selgub iga erakonna otsekohene osavõtte võimu teostamisest; võimu teostajaks aga on parlamendist rippuv valitsus, milles seisab parlamentaarne valitsemisviis ehk parlamentarism kitsamas mõttes. Parlamendi asjaajamise ja taktika abil sünnib võimu käsitlemine ja ülekandmine erakondade ühtedest kombinatsioonidest teistesse, ilma et seal tarvitseks osa etendada vastastikune vägivald, parlamendis või väljaspool. Inglismaal, kus esialgselt parlamentarism on tekkinud, on välja

kujunenud kahe erakonna vaheldumine tegelikus valitsemises, kuid teistes maades, kus erakondi rohkem, on parlamentarism saanud erakondade kokkuleppe valitsemiseks, mis põhimõtteliselt võiks kõik erakonnad ühendada, ehk küll seda tõeliselt ette tuleb ainult erakordadel.

Kuidas see üksikasjalikult sünnib, ei käi sellesse vaatlusesse, kuid parlamentarismi puhul on kõigile erakondadele jäetud lootus valitsusest ja võimust osavõtmiseks, olgugi et antud silmapilgul seda osavõtet veel ei ole. Ükski erakond pole lootusetu seisukorda seatud selle osavõtte mõttes, ja sellepärast ei näi põhjendatud olevat võimu vägivaldne kättekiskumine: misjaoks vägi-vald oma riisikoga, kui samale eesmärgile jõutakse rahuliste abinõudega, seda kindlamalt! Ei tohi raske olla ka võimust loobuda, kui perspektiivis ikka seisab tagasipöördumine võimu juurde. Inimeste mõttekujutusele on aga alati vangistava mõjuga olnud väljavaade, ümber kujundada poliitilist võitlust, mis ruttu on valmis tooreid vorme omama, parlamentarismi abil kultuurile vastavaks, teha teda pehmemaks ja intelligendimaks, kus juhtivaks mõtteks on see, et antud silmapilgul võimu parima valitsuse kätte usaldada, kunagi aga labane võimu kättekiskumine ja, veel pahem, sellest igal tingimusel kinnihoidmine. Nii ratsionaliseerub kaasaegne riiklus, milleks kaasa mõjub asjaolu, et meie aja avalikus elus päratu tähtsus on sõnal ja kirjal, millega ikka suudetakse laias publikumis esile kutsuda tarvilik meelsus ja veendumus. Parlamentarism ise aga muutub kõnemeeste ja ajakirjanikkude valitsemise viisiks, ja võimu teostamine on siin haritlaste kätte üle läinud.

Nii võib aru saada ideede ilma, mis määrab erakondade vahekordi parlamentarismi maksvusel. Muidugi tekivad siin uued harjumused ja vahekorrad poliitiliste vastaste vahel, mis õpetavad: ühelt poolt teisitimõttelejas nägema mitte vihavaenlast, kes väärrib ainult ärahävitamist, vaid pigemini asjaosalist, kellega tuleb võimu jagada või kellele tuleb võim üle anda; teiselt poolt aga ka mõistma seda poliitilist algõde, et kui riigielus üldse midagi saavutada, siis tuleb arvestada teisi.

Näib, nagu oleks parlamentarismiga leitud vormel rahulikuks arenemiseks mitmesuguste poliitiliste tegurite vahel sisesises riigielus. See arusaamine paistab välja ka tuntud prantsuse politikamehe ja paarikordse peaministri Jules Ferry ülen-davas kiituses parlamentaarsele režiimile, et ta on demokraatia

ideaal, sest ta on valitsus, mis on kõige suursugusem, kõige kõrgemeelsem ja kõige kohasem vabadusele¹⁾.

3

Nii kultuuriline kui parlamentarismi idee ka on, siiski on selle režiimi teostamiseks tarvilik, et erakonnad küllalt jõulised oleksid riigivõimu käsitlema. Parlamentaarne režiim on mitmesuguste huvide, püüete, poliitiliste voolude ühtimise režiim²⁾, sellepärast on siin võimukorralduses esiplaanil kollegiaalsus. Kollegiaalsus loob sobivaid tingimusi asjade põhjalikuks läbikaalutamiseks, vähem aga otsustavale tegevusele. Leidub mingi riiklik ülesanne, mis erakondadele teostamiseks end elementaarselt peale paneb, siis võib tähele panna parlamentarismi kõlblikkust suure jõupingutuse jaoks, nagu seda praegugi näha on Prantsusmaal rahandusprobleemi lahendamisel või meilgi omariikluse lühikese kestuse jooksul mõnedel silmapilkudel on olnud. On aga ka momente, kus poliitilises elus lahkkelid mõjule pääsevad, erakonnad tagasi pörkavad vastutusest ja otsustamisest, kus kollegiaalsed asutised suudavad ehk hiilgada sõnarohkusega, kuid ühtegi tegu üles ei näita: siis tekivad režiimi enese vastu etteheited ja süüdistused teguajutuses, saamatuses, kavakindlusetuses. Ometi on need süüdistused võimalikud igaühe teisegi režiimi vastu. Nagu on monarhe vägevaid ja nõrku, nii on ka parlamentarism aktiivne või passiivne, kas tõusu- või languseperioodides.

Me teame, et nõrk monarhia võib lõppeda monarhi troonilheitmisega, revolutsiooniga. Parlamentarismi languse ajal tähendab rahulolematust režiimiga muidugi midagi teist.

Parlamentarism on erakondade koostegevus; niikaua kui on viimast, võib rääkida parlamentarismist. Kui aga koostegevus erakondade vahel võimatuks osutub, siis ei jää muud üle kui erakondade võitlus, kui erakonnad on seltskonnas ainsad aktiivsed poliitilised tegurid. Selle võitluse lõpp-eesmärk on mingi ühe

1) „Le gouvernement parlementaire est le plus noble, le plus généreux et le plus favorable à la liberté . . .“ (discours prononcé au Cercle national le 9 mars 1883), — v. Leyret, H.: Le gouvernement et le parlement, 1919, p. 15.

2) V. minu Парламентаризм и суверенное государство, 1927.

erakonna võit teiste üle, mis enesega kaasa toob selle erakonna ainuvõimu ehk diktatuuri.

Ikka ei ole parlamentarismi kriisid diktatuuriga lõppenud; tuleb ka ette, et parlamentarism uuendatud jõuga jalule seatakse, nagu seda juhtus näiteks Prantsuse parlamentaarses vabariigis läinud sajandi 80-te aastate lõpul. Sel ajal tegi siin kindral Boulanger katsed parlamentaarset režiimi kaotada ja oma diktatuuri sisse seada. Siiski suutsid erakonnad, kes parlamentarismi pooldasid, niivõrt ühte hoiduda, et diktatuuripüüded likvideeriti. Sest saadik on Prantsuse parlamentarism suurt elujõudu üles näidanud, mida praegugi võimalik tähele panna.

Pealesõjaaegses Euroopas on nüüd mitmes riigis üksikute erakondade diktatuurid mõjule pääsenud, võimust aktiivselt osa võtmast teisi erakondi enam või vähem kõrvaldades. Seda nähtust nimetatakse meie päevil fašismiks, sest et fašistide erakond on siin saanud teenäitajaks.

Fašistide võimulepääsemine Itaalias ja samasugused nähtused mujal on sündinud peale seda, kui parlamentarism siin ja seal on näidanud jõuetust, kriitilistest seisukordadest jagu saada. Näiteks Itaalias enne fašismi mõjulejõudmist ei avaldanud parlamentaarne valitsus mingit aktiivsust, kui töolistekogud omal algatusel õnnetut katsed tegid vabrikuid üle võtta, ja fašistide poolt kukutatud Facta ministeerium oli täitsa võimetu ennast ja režiimi kaitsma. Ka mujal, kus fašistlikku liikumist olemas, on parlamentaarset režiimi langus nimetatud liikumise võidukäigu eeltingimuseks ¹⁾.

1) Igal pool on parlamentarismi kriisist kuulda, siiski pole fašism mõjule pääsenud kaugeltki enam jaos Euroopa riikidest. Parlamentarism on demokraatialle omane režiim; seepärast [peab küll seal, kus parlamentarism võiks püsida, tõeline kaasaegne demokraatia leiduma. Mitte huvituseta pole seepärast lugeda ühelt Itaalia fašismi mõõdukamalt kirjeldajalt, et Itaalias kunagi pole seda demokraatiat olnud, mis moodustab anglo-saksi maade kuulsuse, nii et siin pole fašism sugugi demokraatiat võitnudki (Prezzolini, Giuseppe: *Le Fascisme*, Paris, 1925 p. 73). Selles mõttes, et ta Itaalia tõelise poliitilise ilme avalikuks tegi, on ka iseloomulikud Nitti sõnad, et „fašistlik liikumine on ilmutamine, mitte revolutsioon“ („une révélation, pas une révolution“ — *Bolchevisme, Fascisme et Démocratie*, Paris, 1926, p. 87).

Kujukat keelt kõneleb aga ka hariduslik järg, niipalju kui see välja paistab kirjaoskamatu arvust, nendes maades, kus fašistlik liikumine on õnnestunud. Olgu siin järgmised tabelid nende viimaste riikide kohta ette toodud:

4

Fašismi kohta leidub laiadane arvamine, et see on küll poliitiline aktsioon, kuid ei esita ühtegi tõsist poliitilist doktriini. Ometi on kirjandust olemas, mis püüab sellele aktsioonile anda

I. Kirjaoskamatute % elanikkude seas, kelle vanadus üle 7 aasta *) :

	mehi	naisi
Itaalia (1911)	42	50
Hispaania (1920)	34	47
Rumeenia (1912)	44	76
Leedu (1923)	30	33

II. Kirjaoskamatute % mitmesugustes vanadusastmetes : **)

Maa	7—15		15—25		25—60		üle 60	
	m.	n.	m.	n.	m.	n.	m.	n.
Poolamaa (1921) (5 a. peale)	42	42	21	25	30	40	51	57
Hispaania (1920)	46	50	30	41	33	52	43	67
Leedu (1923)	46	46	20	20	29	36	53	62

Olgu võrdluseks siin samalaadilised andmed ka mõne riigi kohta, kus kas ei ole fašistlikku liikumist või kus ta pole tegelikku tagajärge andnud :

III. Kirjaoskamatute % elanikkude seas, kelle vanadus üle 7 aasta ***) .

	mehi	naisi
Belgia (1910)	13	15
Läti (1920)	21	24
Eesti (1922)	9	15
Tšehhoslovakkia (1921)	6	8

Need viimased on rahvahariduse poolest silmanähtavalt esimestest ees. Kuigi mõned andmed on ennesõjaaegsed, siiski ei võinud sõja-aastad suuremaid muudatusi haridusoludes kuskil kaasa tuua, nii et küll tõeline seisukord esimestel aastatel peale sõda, mil fašistlik liikumine hakkas hoogu võtma, ligikaudselt samasugune oli kui enne sõda.

Samast Woytinsky allpool nimetatud teosest loeme ka, et „Saksamaal, Suurbritannias, Prantsusmaal, Hollandis, Skandinaavia maades ja valgete elanikkude seas Ühendriikides Ameerikas, Kaanadas, Austraalias ja Uus-Meremaal moodustavad kirjaoskamatud harvu erandeid“ (S. 253). Need on aga maad, kus kaasaegne demokraatia kõrgesti on arenenud ja parlamentarism kindlasti püsib.

*) Andmed võetud Woytinsky, Wl., Die Welt in Zahlen, VII. B., Staatliches und kulturelles Leben, 1928, S. 252.

**) ibid., S. 253.

***) ibid., S. 252.

sügavama teoreetilise sisu. Mõned publitsistid tahavad küll selles liikumises näha puhtrahvuslikku liikumist Itaalias ja eitavad võimalust teda siduda liikumistega, mis esinevad teistes maades sama etiketi all¹⁾. Siiski püüab itaalia fašism ise oma ideedele rahvusvahelist propagandat levitada; autori kätte on jõudnud prospekt fašismi uurimuse kohta, millest on näha, et siin tehakse teoreetilist mõttetööd üsna laialise rahvusvahelise korralduse kaudu²⁾ ja et fašistliku liikumise olemasolu on võimalik konstateerida terves reas Euroopa maades, muu seas ka meie naabermaal Lätis. Seepärast võib fašistlikule ideoloogiale anda laiema tähtsuse, mis väärrib igas parlamentaarses riigis arvessevõtmist kui ideede ilm, mis tekib parlamentaarse režiimi eitamisest praegusel ajal.

Fašistlik liikumine Itaalias ei ole mitte mingi poliitilise doktriini teostamiseks tekkinud; nagu üks fašismi kirjeldaja ütleb, olla fašistide erakond küll üksik erakondlik kujunemine maailmas, kellel alles oma olemise kolmandal aastal meelde on tulnud programmi ülesseadmisega end vaimliselt legitimeerida³⁾. Olgugi et fašismil on programm, hinnatakse teda kui energiaavaldust, mis puuduvat teistel Itaalia erakondadel; seepärast siis on tahetud fašistliku erakonna edaspidise tegevusega siduda poliitilist reformi, mis seista parlamentarismi kõrvaldamises; fašismis peavad peituma jõud, mis võiksid antiparlamentaarsetele ideedele võidu tuua. Kuigi need ideed on ammu enne fašismi tekkinud, seatakse nad ühendusse viimasega ja luuakse sedaviisi ideoloogia, millele antakse fašismi nimi, et ka teistes riikides vallandada energiat, mis on omane Itaalia fašismile.

Selle poolest väärrib eriti tähelepanemist Prantsuse publitsistide osa n. n. fašistliku ideoloogia väljaarendamises, kes siia kõige enam toovad selgust ja üldeuroopalist ulatust, mis on ikka omane olnud Prantsuse poliitilisele mõttele. Prantsuse kirjandusest on leida sedagi, et fašistlikku liikumist seotakse 1789. a. Prantsuse suure revolutsioonilise liikumisega, mille viimase jätk

1) Prezzolini, o. c., p. 147.

2) Centre international d'études sur le fascisme (Cinef), asutatud 1927. a. Lausanne'is (9, avenue de l'Églantine); sellel organisatsioonil on liikmeid (sociétaires) Euroopas 14 riigis.

3) Michels, Robert: Sozialismus und Fascismus in Italien, Karlsruhe, 1925, II. B., S. 277.

ta olla ¹⁾. Nimetatud üldises ulatuses pole huvita meiegi oludes tutvuda fašistliku ideedeilmaga.

5

Fašismis nähakse üleuroopalist liikumist, mis taotleb moodsa riikluse loomist. Seepärast on fašism ühelt poolt eitava sisuga, niivõrt kui ta praegust poliitilist korda tahab kaotada, teiselt poolt aga positiivse loomise tungiga, niipalju kui ta uut korda asemele tahab seada.

I. Esimeses mõttes eitab fašism parlamentarismi ja demokraatiat: parlamentarism, arvamiste esindus, rahva jagunemine erakondadesse on äraiganud nähtus; parlamentaarne riik on sama väärtusega meie ajal kui härjavanker automobiili kõrval. Ladina rassi maad on parlamentarismi läbi kiduraks tehtud, majandusliku languse ajajärku sattunud. Praegu ei olegi tõsist esinduslikku riigikorda; on olemas aga suveräänse esinduse režiim, mis on seestpidi täis kontraste, sest ei saa olla korraga suverään ja rahvasaadik; esinduskogud on selle tagajärjel jõuetud: rahvasaadikud, kui suveräänid, püüavad riiki kõrgemale tõsta, kuid kui saadikud peavad nad riigile selleks ainelised abinõud keelama — oma valijate pärast.

Tuleb kõnemeeste kunstist, mis parlamendis mõjul, üle minna ülesehituse juurde igasugustes vormides.

Senini on tahtnud natsionalism ja sotsialism kaasaegse riikluse probleemi lahendada, kuid nad pole saanud sellega hakkama, sest esimene ei ole hoolinud sotsiaalseist püüdeist, teine aga rahvusriiklikest, seepärast on nad olnud vastastikku vaenulised ja on terve tsivilisatsiooni kaalule pannud. Fašism arvab enese kutsutud olevat seda vastuolu kaotama.

Prantsuse doktriin on eitava seisukohaga praeguse majandusliku korra vastu, mis on ebaproduktiivne, tingitud kodanluse langusest. Sellest ep siis liberalismi hukkamõistmine, niipalju kui see määrab praegust majanduslikku elu ²⁾.

1) Valois, Georges: *Le Fascisme*, Paris, 1927, pp. 39, 41.

2) Itaalia fašistid on vabaduse kui ühiselu printsiibi vastu järsult vaenulikud (Russo, Domenico: *Mussolini et le Fascisme*, Paris, 1923, p. 127: „le fascisme . . . repassera encore tranquillement sur le corps plus ou moins décomposé de la déesse Liberté. . .“); Prantsuse publitsistid on siin tagasihoidlikumad.

II. Oma ülesehitavas osas tahab fašism olla liikumiseks, mis kaugemale mööda läheb demokraatiast ja sotsialismist, seda tõeks tehes, mis neis mõlemas on kasulikku. Seepärast tõrjub ta tagasi nimetused parem- ja pahempoolne, millel pole tema kohta mingit mõtet: parem ja pahem pool on olemas parlamentides, kus ühed taotlevad autoriteeti, teised vabadust.

Fašism tahab luua poliitilis-majanduslikku riiki, mis on sündikalistlik ja korporatiivne ja mille kaudu Euroopa kogu tsiviilsatsioon katsub kõrgemale astmele tõusta.

Suur majanduslik ja ühiseluline revolutsioon on käimas, mis teeb lõpu liberalismi valitsusele; terves maailmas on kujunemas uus majandus, mis on sündikalistlik¹⁾ ja korporatiivne. Fašism rõhutab selles revolutsioonis töötavate klasside suurt tähtsust, kes peavad langevat kodanlust mitte hävitama, vaid temas uut energiat ja loovat jõudu äratama, et ta väärilisi juhte annaks majandusliku elu ümberehitamise jaoks; uue majanduse põhimõtteks aga peab saama: kõrged palgad ja suured kasud. See juhtmõte viiks kõrgema majandusliku loomise juurde jõudusid, mis praegu toidavad kommunismi.

Põhiseadus tunnistab praegu ainult kodanikke, üksikuid indiviide; fašism aga näeb rahva rakukest perekonnas kui vaimlise elu allikas; seepärast tuleb perekonnapeale riigis anda vääriline koht, mitte aga ainult indiviidile. Perekondlik vaim on tõeline riikluse looja, seda vaimu aga ei esita parlamentaarses riigis ükski asutis.

Praeguse esindusliku korra asemele tuleb sisse seada teine, mis oleks saaduste valmistajate, perekondade ja regioonide esinduseks. Riik peab olema kõikide riik, mitte ühe klassi riik; seepärast siis tuleb välja minna rahvast, natsioonist, kelle tööriistaks on riik. Riigis on aga tarvilik hierarhia ja autoriteet²⁾. Selleks on riigil juht, kes kehastab autoriteeti, ja esinduskogud, kus ei esine erakonnad, vaid majanduslikud grupid; need kogud ongi organiseeritud vabadus fašistlikus riigis.

1) „Sündikalistlik“ (syndical) tähendab kutseühinguline selles mõttes, nagu need ühingud romaani maades välja on kujunenud.

2) Endine Itaalia peaminister Bonomi (Du socialisme au fascisme, trad. de l'italien, Paris, 1924, pp. 116 suiv.) kirjutab, et sõjaline kord ja kaevikute elu olevat Itaalia fašistidele kätte õpetanud hierarhia ja distsipliini, mis on mõista kui viisid, kuidas riik tegevusse astub mitte ainult sõja ajal, vaid ka rahu- aegadel.

III. Sellesisuline on positiivne osa fašistlikust doktriinist, sellekujuline, nagu teda prantsuse kirjanduses üldeuroopaliseks õpetuseks püütakse teha. Ettetoodust paistab aga küllaldaselt välja, et selles doktriinis on tõeliselt tegemist üldiste seisukohtadega, mis rahulolematust parlamentaarse süsteemiga vastu peegeldavad, positiivses mõttes aga just palju uudist ei paku.

Kavatsustena on üles seatud küll majanduslikud ja poliitilised perspektiivid, mis aga mujal ja varemalt on vormuleeritud, kui fašism päevakorrale kerkis. Nii on majanduslik nõudmine: kõrged palgad, suured kasud — Põhja-Ameerika Ühendriikides majandusliku arenemise printsiibiks olnud juba mõni aastakümme enne fašismi¹⁾.

Selle ajaloolise perspektiivi aga, et tööliskond ärgu hävitagu kodanlust, vaid äratagu temas uut energiat ja loovat jõudu, on prantsuse sündikalist ning filosoof Sorel üles seadnud²⁾.

Ka esinduskogude moodustamine uutel alustel, üleminek individualistlikust põhimõttest huvigruppide juurde, on publitsistlikus kirjanduses juba aastakümneid arutusel, kuid, nagu seda ka on tähendatud, pole veel kohaseid tingimusi seesuguse reformi jaoks olemas³⁾.

Kõige reaalsem on hüüd autoriteetliku võimu järele, ja kus fašism on mõjule pääsenud, seal on tõepoolest ka tähele panna erakonna juhi isikliku režiimi maksmapanekut.

6

Peatume veel huvitava nähtuse juures, kuidas meie ajal üks võimule pääsenud erakond tahab oma võimu püsivalt kindlustada. Fašismi tegevus on siin õpetlikuks eeskujuks.

Esmalt, kuidas kujuneb võitja erakonna vahekord teiste, võidetud erakondadega? Et koostöö teiste erakondadega enam

1) v. Valois, o. c., p. 79.

2) Sorel, Georges: *Réflexions sur la violence*, Paris, 1908, p. 57.

3) Nimetada võiks siin prantsuse kirjanduses järgmisi teoseid: Grasserie, Raoul de la: *De la transformation du suffrage universel amorphe en suffrage universel organique*, Paris, 1896; François, Ch.: *Représentations des intérêts dans les corps élus*, Lyon, 1899; Benoist, Ch.: *La Réforme parlementaire*, Paris, 1902; Schlafer, James: *Du mode de recrutement du Sénat français sous la troisième République*, Paris, 1903, j. t.

mõeldav ei ole, siis ei tule võitjal võistlevaid erakondi mitte ainult võimust eemal hoida, mis muutunud olukorras võiks lõpuks nende tagasipöördumist võimu juurde tähendada, vaid nende kui erakondade olemasolek tuleb kui üleliigne lõpetada¹⁾. Võitja erakond on ainus riigivõimu käsitleja; järjekindlalt kuulutab ta ennast ka ainsaks riikluse väljendajaks; teised erakonnad, kes temaga võistlevad, on siis kõik riigivaenulised, kelle vastu igasugused abinõud, ka vägivald, on lubatud ja ka läbi viiakse: kes võitjaga ei ühine, peab avalikult poliitiliselt näitelavalt kaduma.

Edasi, järelejäänud võitja erakond kui rahva üksik poliitiline korraldus kehastab eneses rahva poliitilist olemist ehk riiki-rahvast, natsiooni; väljaspool seda erakonda ei ole seepärast siis rahvast poliitilise olevusena olemas, kellele võitja erakond alistuks ühevääriliselt teiste erakondadega. Ümberpöörduvalt, rahvas kui mass alistugu erakonnale kui tema poliitilise ja riikliku olemise väljendajale; nii ei või olla rahva seas teisitimõtlejaid, kui seda heaks arvab võitja erakond. Kui rahvamassil avalikust elust mingi osavõtte on või luba mingil viisil oma arvamist või soovi võimudele teatada, siis oleks see n. n. jus murmurandi, vaikse nurisemise õigus²⁾.

Võitja erakond peab ka sisemiselt ennast kindlasti korraldama, et oma ainuvõimule püsivust kindlustada, sest võimu kaotus tähendab nüüd sellele erakonnale hävimist ja tema tegelastele, paljudele, füüsilist kadumist. Enese alleshoidmiseks peab erakond omaks võtma raudse distsipliini ja täielise alistumise juhtidele; erakondlik korraldus aga muutub mingiks alaliseks, peaaegu avalikõiguslikuks sisseseadeks, mis ulatub üle terve riigi. Siis veel, et erakond sai ainuvõimsaks poliitiliseks organisatsiooniks riigis, kõrvaldades kõik teised erakonnad, võis see sündida ikka mingi füüsilise vägivalla toiminguga läbi; nii on erakonna liikmete seas seesuguseid, kes enesele eriliseks teeneks loevad, et nad oma füüsilist olemist kaalule pannes on erakonna võidule kaasa aidanud. Nad moodustavadki loomuliku alalise erakonna sõjalise jõu, miilitsa³⁾, andes sellega erakonnale, meie aja arusaamise järele puhtkoodanlisele sisseseadele rahva poliitilises elus, militaristliku

1) Nii on see Itaalias nüüd sündinud.

2) Ainult selle õiguse avalikust elust osavõtmiseks tahab fašism rahvale jätta.

3) Itaalias on fašistlik miilits olemas.

ilme, kehastades otsekui vahetpidamata kodusõda, olgugi kestva vaherahu kujul, kui tingimused veriseid kokkupõrkeid tarvili-seks ei tee.

Arvatagi ei või sarnane võitja erakond lubada poliitilisi vaba-dusi, mis on kasuks kõigile erakondadele ja viimasel otsal siiski võitjale hädaohuks; nii et need vabadused, kui õieti ülearused, kaovad, sest ühe erakonna režiimi maksvusel ei ole nendega midagi peale hakata. Võitja erakonna poliitilised avaldused sün-nivad niikuinii takistamata, aga see kõik ei tarvitse toimuda vabaduse nimel, vaid lihtsalt võimu omamise tagajärjel.

Erakond kehastab rahva poliitilist olemist; järjekindel on siis, et riigi sisemine elu ja riikliku võimu käsitlemine nii keskkohas kui ka koha peal võetakse erakondliku järelevalve alla. Osutub seepärast, et üle terve maa ulatuv erakondlik korraldus ei piirdu mitte lihtsa poliitilise propagandaga, mis on igale erakonnale loo-mulik eluavalendus, vaid püüab valitsuseasutiste tegevust alaliselt erakonna sihis mõjustada¹⁾. Nii tekib ühe erakonna režiimi aegu vastutava valitsuse kõrval veel vastutamata kulissidetagune võim, millel ei saa teiste erakondade poolt mingit vastukaalu olla, sest et need ise on lõppenud²⁾. Niikaua kui erakonna juht on ühes valitsuse juhiks, võib säärane vahekord riigile ehk veel mitte päris hädaohtlikuks kujuneda; ometi tähendab ta riiki rippumusse seada erakonnast, nii et riigivõim paratamata peab erakondlikuks muutuma.

Kirjeldatud üldvormid on omased ühe erakonna võimulole-misele meie ajal. Seda režiimi võib nimetada erakondluse absolutismiks, sest kuigi siin ka oma juhtiv isik on, ei toimi see viimane mitte omade isiklikkude või perekondlikkude eesmärkide nimel, vaid ta kehastab võitjat erakonda ja tema ülesanne ei ole mitte eeskätt püsivust oma võimule kindlustada, küll aga võidule viia ja ellu kanda ideelist ilma, mis ilmavaatena on võitjale erakonnale omane. Seepärast on ühe erakonna dikta-tuur mingil määral ikka ka fanatismi ilmutus: majandusliku, rahvusliku, tõulise . . .

1) Itaalias on kohalikud ametiasutised tegelikus rippumuses fašistlikku-dest organisatsioonidest.

2) Nii näiteks on ajalehtede teatel Itaalias fašistide erakonna suurele nõukogule päris ametlik osa antud valitsuse liikmete määramisel; mõnel pool nähakse selles Itaalia kuninga õiguste kitsendust, ministreid määrata.

Iseloomulik on diktatuuri režiimile poliitilise vabaduse kaotamine, s. o. erakondade koostevuse printsiibi kõrvaleheitmine: selle eitamine, mis meie ajal suure vaeva ja pikaldase võitluse järele on uue poliitilise süsteemi ülesehitamisele viinud. Poliitilise vabaduse maksmapanek on poliitilise arengu teatav positiivne saavutus; tema kaotamine on selle arengu tähele panemata jätmine, ilma et sellega mõni teine uus printsiip poliitilise süsteemi loomiseks oleks üles võetud. Fašism tahabki näha uut printsiipi oma süsteemil autoriteedis, kuid see on juba minevikus poliitiliste süsteemide printsiibiks olnud; temast on lahti öeldud vabaduse nimel, viimasele aga toodud ohvreid ei ole veel ükski ühiskond, ükski rahvas liiga kalliks pidanud. Kaasaegse inimese luusse ja lihasse on vabadus niivõrt sügavasti tunginud, et see režiim, mis meie ajal tahab vabadust maha matta, näikse nagu tahtvat kaasaegset inimest ennast maha matta. Fašism nimetab vabadust küll kõdunenud jumalannaks, kuid imestada pole midagi, kui fašism näeb kord vabadust nagu fõöniksit uuesti tuhast tõusvat.

7.

Ühe erakonna diktatuuri kujul kestvate poliitiliste süsteemide üles ehitada näib aga küll võimata olevat, sest et see on poliitilises elus ebaloomuline.

Politikas ei ole üksmeelt, normaalne on siin erakondade rohkus, mille poole poliitiline elu alati tendeerub; kui aga üks erakond võimul on, siis on maksvusel ikka erakordsed tingimused, mis on selle diktatuuri tekitanud, nii et erakondlik absolutism on poliitilises elus ebanormaalne nähtus. Ei saa aga riigikorra jaoks süsteemi luua, mis põhjeks ebanormaalsel alusel.

Erakonna diktatuur võib püsida lühemat või pikemat aega, senikaua, kuni poliitilise elu normaalsed avaldused välise sunni abil kammitas hoitakse. Kui mitme erakonna koostöö ehk parlamentarism kuskil maal on halvatud, siis on erakonna diktatuur väljapääsuks seisukorrast, mille lahendamiseks oli harilik viis võimetu. Kuigi siin on parlamentarismi efektiivsusele antud raske hoop, pole see aga veel sugugi tõenduseks, et erakonna diktatuuri režiim on igal tingimusel parem või isegi kõrgem aste, võrreldes parlamentarismiga, nii et nimetatud diktatuuri edu mõ-

nedes Euroopa maades võiks juba tähendada, et parlamentarism, kui erakondade koostöö, on saanud mõttetuks, võimatuks, viljatuks. Varane oleks selles küsimuses jaatavalt vastata, sest praegu võib tähele panna igatahes paralleelset nähtust. Kui Itaalias püütakse rahandusliikude ja majandusliikude raskustega valmis saada fašismi abil, siis on Prantsusmaal senini samadest raskustest üle saadud parlamentarismi kaudu; kui Balti riikidest on Leedumaal fašistlikud tendentsid mõjule pääsenud, siis on Lätis ja Eestis ikka parlamentarismist kinni peetud; kui Poolamaal ja Rumeenias pole just viimasest režiimist hoolitud, siis on Saksamaal ja Tšehhoslovakkias, ümberpöörduvalt, oldud piinlikult parlamentarismi alusel, jne. jne. Seesuguste nähtuste põhjal tuleb fašismi veel ikka ühendusse seada aja ja kohaga, ja enneagne oleks otsida talt terve Euroopa jaoks uut politilist süsteemi. Senini pole ka just fašism suutnud kuskil püsivat süsteemi erakondliku absolutismi vaimus sisse seada. Seal, kus ta mõjule on pääsenud, püsib ta ikka veel võiduka erakonna juhi isikliku režiimi näol, mis võib ainult ajutine olla, omakord tõendades, et siin tõepoolest tegemist on hädapärase politilise aktsiooniga, mitte aga pikema aja peale mõeldud süsteemiga.

Fašism tahab olla parlamentarismile järeltulijaks, muidugi eeldusega, et parlamentarism ei ole arenemisvõimeline. Ometi avaldab parlamentarism, kui teatav vorm politiliste tegurite koostöötamiseks, kohanemist aja nõuetele. Senikaua kui parlamentarism võitles monarhismi vastu, olid puhtpolitilised küsimused sagedasti päevakorral, määrates parlamentaarse asjaajamisviisi iseloomu. Seesugustel aegadel ongi parlamentaarne valitsus kõnemeeste ja ajakirjanikkude valitsus, mis rahva meeolu kaudu tahab võimu luua ja alal hoida, selleks oma kõnekunsti ja kihutusvõimet ära kasutades. Ka on siis igapäevane nähtus, et parlamendi kõnetooli tarvitatakse selleks, et kõnesid „aknast välja“ pidada. Seesuguse parlamentarismi kohta käib fašistidegi nõue, et on tarvis kõnekunstist üle minna ülesehitavale tööle igal alal. Kuigi parlamendis on kõnekunstil ikka oma tähtis koht, on meie päevil, kus on riigivalitsemise keskkohaks vastuvaidlematult parlament, tema tegevuse esiplaanile nihkumas praktiliste küsimuste otsustamine, mis on iseäranis teravaks kujunenud peale sõda. Need küsimused nõuavad ühelt poolt tehnilist teadmist, teiselt poolt nende suure arvu tõttu aja kokkuhoidmist; see seab uued ülesanded parlamendi asjaajamiskorrale, millele parlament peab

kohanema. Nii näemegi Prantsuse parlamendis, et siin piiratakse kõnelejate aega, antakse üksikute küsimuste puhul sõna peaaeglikult rühmade esindajaile, määratakse arupärimised ainult teataval nädalapäeval arutusele, nihutatakse parlamendi komisjonide tegevus õige tähtsale kohale jne. jne.

Veel tõsisem on tarvidus tehniliste teadmiste järele, et praktilisi küsimusi rahuloldavalt otsustada. Selleks peavad parlamendi liikmed kas ise kodus olema tehnilistes küsimustes või pöörduma väljaspool olevate tehniliste jõudude poole. On tähele panna nii üht kui teist; siiski, niipalju kui kutsutud tehnilised jõud — kellele küsimuse hea või halb otsustamine ei või olla ükskõikne — osa ei võta asja otsustamisest, ehk küll just nemad küsimuse sisu kindlaksmäärajad on, tekib praeguse parlamentarismi puhul valesisukord, mis järgmises vormelis kokkuvõetav oleks: kas peab asja lõpu otsustamine selle käest, kes teda sisuliselt otsustab, ära minema selle kätte, kes teda sisuliselt ei suuda otsustada? Silmanähtavalt on see organisatsiooni küsimus, mida ei lahenda praegune parlamentarism, mis on alguse leidnud teissugustes oludes. Seega kerkib üles poliitilise elu põhiprobleem: kuidas moodustada meie ajale väärilist parlamenti? Fašism ei pörka tagasi ka selle küsimuse asetamisest ja temale vastuse otsimisest. Kuid kui lahendamist otsida siin erakondliku diktatuuri süsteemist, nagu seda teeb fašism — miks mitte minna siis veel kaugemale? Ei suuda erakondade koostöö süsteem siin midagi rahuldavat pakkuda, ei tule loota paremat ka ühe erakonna ainuvõimust: kas ei tuleks poliitilises elus piirama hakata erakondade ainuvalitsust ja poliitilisele elule ning tegevusele kutsuda ka teisi ühiselu jõudusid? Murda tuleb mitte erakondade rohkust, vaid võimukorda, mis põhjeneb erakondlusel¹⁾. Kui erakondlus on ühiselu paratamatus,

1) Üteldakse, et tööjaotuse tarvidus kaasaegses ühiskonnas on tekitanud elukutselised erakondlikud politikud. Võib-olla on suurtes maailmariikides see põhjendus mõnikord nähtava alusega, ometi on ka siin tähele panna järjest kasvavat antipartistlikku, erakondadevaenulist, liikumist. Ei või aga erakondlikule süsteemile väikeses riigis kuidagi tõsiselt põhjendusena tuua tööjaotuse nõuet, sest vahekorrad on siin lihtsad ja ülevaatlikud; otsustav on siin küll suurte riikide eeskuju ja järeleandmine ajavaimule. Mõned arvavad, et elukutseline politik omab poliitiliste jõudude vahekorra ja arenemisvõimluste kohta üldist pilku, mida ei saa omada teises elukutses olija. Siiski on see õige ainult harva erandina elukutseliste politikute kohta; nende viimaste suur

siis pole mitte valitsemisüsteem, mis on erakondade alusel üles ehitatud, ainuke võimalik riigis: ajalugu on tundnud pikki ajajärke, kus see on olnud teisiti. Siin on aga juba puudutatud probleemi, mis ei kuulu enam selle kirjatüki raamidesse.

mass ei sünnita muud kui intrigeerivaid politikaane, mittekompetentseid ministreid ja erakonna karjeriste. Politiline pilk on poliitilise ande asi, mida võib leida ka mitte elukutselisel poliitikul. Erakondlik valitsemisüsteem näib ikka olevat lihtsalt äärmuseni viidud individualistliku esinduse põhimõtte tagajärg; muutused selles põhimõttes kaotavad ka riikluses eneses erakondluse domineeriva osa.

Kirjandus :

- 1) Aymard, Camille: Bolchevisme ou Fascisme? Paris, 1925.
 - 2) Bonomi, Ivane (ancien président du conseil italien): Du socialisme au fascisme, trad., Paris, 1924.
 - 3) Cambò, F.: Autour du fascisme italien, Paris, 1925.
 - 4) Gorgolini, Pietro: Le Fascisme, trad., Paris, 1923.
 - 5) " " La révolution fasciste, trad., Paris, 1924.
 - 6) van Leisen: Explication du Fascisme, Paris, 1926.
 - 7) Michels, Robert: Sozialismus und Fascismus in Italien, Karlsruhe (München), 1925.
 - 8) Nitti, Francesco (ancien premier ministre d'Italie): Bolchevisme, Fascisme et Démocratie, Paris, 1926.
 - 9) Prezzolini, Giuseppe: Le Fascisme, trad., Paris, 1925.
 - 10) Russo, Domenico: Mussolini et le Fascisme, Paris, 1923.
 - 11) Schotthöfer, Fritz: Il Fascio, Sinn und Wirklichkeit des italienischen Fascismus, Frankfurt am Main, 1924.
 - 12) Sturzo, Don Luigi: L'Italie et le Fascisme, trad., Paris, 1927.
 - 13) Tittoni, T.: International economic problems and aspects of fascism, London, 1926.
 - 14) Valois, Georges: Le Fascisme, Paris, 1927.
-

Summary:

Parliamentarism and Fascism.

Parliamentarism is a fully developed system of government embodying clearly definable principles, while fascism is the negation of this system, representing an attempt to create a form of political life based on views directly opposed to those on which parliamentarism rests.

1 The rise of these contrasting systems of government is due to a common cause, viz. the impossibility of direct government by the people themselves, rendering it necessary to entrust the power of governing to popular representatives. Under the present system of universal suffrage general elections can only be carried through by the aid of party organisations; hence representative government has become practically identical with party government.

2 The relations among the parties in the actual exercise of power may be of two kinds: there is either co-operation between a number of parties, or the domination of one party.

The co-operation of parties, is what is meant by parliamentarism in a wider sense. Each party renounces the attainment of its ultimate aim, the complete concentration of political power in its own hands, being satisfied with a certain measure of participation in the exercise of power.

Parliamentary government lends a characteristic atmosphere of political liberty to the life of the state.

The organ of executive power in this case is a government dependent on parliament, a condition which may be described as parliamentarism in a narrower sense. Parliamentarism in either sense is a very complicated political system, but it seems that the idea of parliamentarism has yielded the formula for a peaceful development of the interaction of the various factors in political life.

3 However much in accordance with the best principles of civilization the idea of parliamentarism may be, the practical realization of this régime presupposes parties sufficiently powerful for handling affairs of government. The parliamentary régime is in its essence a harmonization of political powers; hence the principal method applied in the distribution of power is that of collegiality. In the periods of parliamentary decline the institutions created by this method become inefficient; co-operation between the parties ceases and party struggles begin. The victorious party then establishes its dictatorship; in our days such party dictatorship is called fascism.

4 There is in existence a body of fascistic-doctrine. Especially worthy of attention in this respect is French political literature.

5 Fascism is regarded as a general European movement which is striving for the creation of the modern state.

I. Fascism negates the ideas of parliamentarism and democracy: parliamentary government is said to possess the same value, in our times, as a team of oxen in competition with a motor-car. The representative bodies are powerless; the necessity arises of abandoning the orator's art, which sways parliaments, in favour of solid constructive work in all departments of life. Both nationalism and socialism have failed to solve the problems of modern politics; fascism considers itself charged with the task and capable of finding solutions here.

II. Fascism desires to create the politico-economic state, by the instrumentality of which the whole of European civilization is endeavouring to reach a higher level of development. This would be the end of liberalism. The new national economy which is in process of formation will be syndicalistic and corporate. The existing constitution recognizes only isolated individuals; fascism, on the other hand, sees the unit of the people in the family, the source of spiritual life. Hence the heads of families must be given proper recognition in the state, instead of the mere isolated individuals.

In place of the present representative system a different one is to be created, viz. one of the representatives of the producers, the families, and the geographical divisions of the country. The state, however, requires authority and a hierarchical order: this function is fulfilled by the head of the state.

III. The fascist programme does not, indeed, offer much that is new. Its most tangible proposal is the demand for personal authority, and wherever fascism has risen to power, a personal régime of the party leader has been established.

6 How does fascism propose to give permanence to its rule? Its attitude to other parties excludes every possibility of co-operation. The very existence of other parties, as of superfluous entities, must be terminated. Whoever does not agree with fascism must disappear from the political arena.

The fascist party identifies itself with the state, the people and the nation; there can be no other opinions prevalent in the nation than those approved of by the fascists. The only form of participation in public life permitted to the people is the *ius murmurandi*.

For the purpose of consolidating and preserving its power the party requires an iron discipline. The party has its own militia, which gives it a militarist character, thus completely transforming that purely civic character which in common opinion is attributed to all parties in national life.

Political liberties cease to exist, there being no longer any scope for them under the dictatorial one-party régime.

The administration of national life and governmental power, in the central institutions as well as locally, is subject to permanent control by the ruling party. In consequence two governments may be said to be in existence, in addition to the responsible government an irresponsible one behind the scenes, whose influence cannot be counterbalanced by that of other parties, these having ceased to exist. Thus government inevitably becomes the absolute rule of a single party.

This system may be designated as party absolutism, for though there is a personal leader, he does not act on behalf of his personal or family interests, his duty being the realization of the body of ideas held by the victorious party.

A characteristic feature of the dictatorship is the loss of political liberty. Liberty is a certain positive achievement which in our time has led, after great efforts and a prolonged struggle, to the construction of a new political system. The minds of modern European humanity have become so deeply permeated with the idea of liberty and assimilated it so thoroughly that a political régime which strives to abolish and bury

liberty would seem to be wanting to abolish and bury modern European humanity itself.

7 To erect a permanent political system in the shape of the dictatorship of a single party appears to be impossible, because this would be a complete anomaly in political life. In politics unanimity is non-existent; the normal condition of affairs is that of a plurality of parties, to which condition political life is always tending. Wherever a single party is in power, there we find abnormal circumstances prevailing which are responsible for the rise of the dictatorship. Thus party absolutism is seen to be an abnormal phenomenon. No system of politics can, however, be created for national life which would rest on an abnormal basis.

At the present time fascism is observed running parallel to parliamentarism. Yet it would be premature to conclude from this fact that fascism will be the successor of parliamentarism, for this reason that the latter system is clearly adaptable to modern needs. In our days parliamentary procedure is in a process of transition from mere speech-making to the solution of political complications in a practical manner. This change is having an effect also on the methods of parliamentary government. Practical questions demand technical knowledge, in which professional politicians are often very deficient. Hence experts in technical matters have to be increasingly consulted. Now, inasmuch as the technical experts are consulted by untrained and ignorant politicians, although it is the latter who decide all matters of public life, there arises in regard to present-day parliamentarism an incongruity which may be summed up in the following question: Is it right that in political problems the ultimate decision should be denied to the persons who substantially solve them, and accorded to those who are incapable of substantially solving them? This is a question of organisation which is not being solved by present-day parliamentarism, the latter having arisen under different political conditions. Under these circumstances the central problem of political life arises: How to form a parliament in accordance with modern needs? Fascism wants to solve this problem by the dictatorship of a single party, but if the system of party co-operation fails to offer any satisfactory solution in this case,

how can a party dictatorship be expected to succeed? It is on the contrary an urgent necessity to proceed to the limitation of absolute party government and to bring political life and governmental activity under the influence of other social forces and institutions. The task consists in breaking up not the plurality of parties, but a political order based exclusively on party organisations. Though the formation of parties is an inevitable concomitant of social life, yet a system of government based on parties is not the only one imaginable in politics: history can point to many long periods where things have been otherwise.
